

Jardunaldiak. Ugalkortasunaren auzia etorkizuneko Euskal Herrian
2006ko urriak 20, Bilbo
Gaindegia eta EHuko Soziologia I Saila

Sarrera: EUSKAL HERRIKO DEMOGRAFIA ZERTAN DEN

Mila Amurrio eta Ane Larrinaga, EHuko irakasleak

Gaur bildu gara hemen Euskal Herriko ugalkortasuna ikuspegi demografikotik aztertzeko. Ugalkortasunaren azterketa egiterakoan abiapuntutzat hartu behar dugu prozesu demografiko hori ez dela hutsune batean garatzen, baizik eta instituzio sozialen barnean eta testuinguru sozial eta historiko jakin batean. Ikuspegi demografikoak errealitate sozialaren dimentsio kuantitatiboak azpimarratzen ditu eta neurketarako tresnak garatu ditu. Baina, adierazle demografikoek erakusten dizkiguten portaerek gogoeta soziologikoarekin uztartzen direnean baino ez dute hartzen zentzu osoa. Izan ere, gertakari demografikoen lehen zergatiak gizartean bilatu behar dira eta gertakari horien ondorioak ere gizartera itzultzen dira.

Ikuspegi demografikoak **Trantsizio Demografikoaren Teoria** erabili du erreferentziatzeko marko teoriko orokor gisa herrialde garatuetako populazioaren dinamika esplikatzeko. Teoria horrek funtsean gizarteko heriotza- eta jaiotzasak jartzen ditu harremanetan. Abiapuntutzat hartzen du lehen fase batean bi tasa horiek altuak zirela, eta, trantsizio baten ondoren, azken fasean baxuak izatera igaro zirela, gizartea bera nekazaritza eredutik sistema industrialera igaro zen aldi berean. Bitarteko fasean, populazioaren hazkunde azkarra gertatu zen, hilkortasuna kontrolatzeko gaitasunak ez zuelako pareko ahalmenik lortu jaiotzak kontrolatzeko ahalmenean. Hartara, denbora batez, jaiotzak heriotzak baino askoz ere gehiago izan ziren.

Heriotza-tasen jaitsierak trantsizio horren hasiera ekarri zuen. Hauxe da Mendebaldeko dinamika demografikoaren ezaugarrietako bat. Jaitsiera hori bizi mailak eta ingurugiroak izandako hobekuntzarekin lotuta dago baita elikaduraren eta osasun baldintzen garapenarekin ere. Esan dugun bezala,

hasiera batean heriotza eta jaiotzen arteko desfaseak populazioaren itzelezko hazkundera eragin zuen. Baina, prozesuaren azken unean, jaiotzak beherantz joan ziren: bikoteen elkarketetan gertatu ziren joera berriak eta kontrazepzio metodoen hedapenak ugalkortasun nahia gutxitu zuten; apurka-apurka, gero eta jaiotza txikiagoa hilkortasun oso txikiarekin orekatu zen; horrek populazioaren hazkunderaren aukerak mugatu zituen.

Beraz, aldaketaren **lehen ardatza heriotza-tasen jaitsiera** izan bazen, aldaketaren **bigarren ardatza ugalketaren esparruan burututako iraultza** izan zen. Ildo horretan, jaiotzetan izandako aldaketek, modernizazioarekin batera, familiaren barne egituran eta harreman pribatuen esparruan gertatzen ari zen iraultza iragarri zuten. Izan ere, familiaren instituzioa eraldatu egin zen, tamainan ez ezik, egituran eta helburuetan ere.

Trantsizio demografikoaren eredu teoriko hau, alde batetik, Mendebaldean bizi izandako aldaketa deskribatzeko erabili izan da, eta, bestetik, herrialde ez garatuen bilakaera demografikoari buruzko predikzioak egiteko. Hala ere, garapen bidean dauden herrialdeetan gauzatu den dinamika demografikoa eta gizarte industrialetan burututakoa ez dira berdinak izan. Gizarte ez garatuetan heriotzak Mendebaldean baino askoz ere azkarrago jaitsi dira, baina jaitsieraren arrazoiak gizarte horietatik at bilatu behar dira eta ez barneko garapen industrialak eragindako bizi mailari esker. Jaiotzei dagokienez, jaisten badoaz ere, heriotzak baino askoz ere motelago jaisten dira. Horrela, populazioaren hazkunde erritmoa Mendebaldean garai aurreindustrialean baino askoz ere altuagoa da herrialde horietan.

Bestalde, teoriaren oinarri prediktiboa **modernizazio** prozesuan datza, esaten baitu behar adineko modernizazio bultzadarekin jaiotzak eta heriotzak beti aldatzen direla bide beretik. Hala ere, teoriak ez du zehazten zenbateko

modernizazio maila den beharrezkoa eta ez du esaten zein une zehatzetan hasiko den jaitsiera. Oro har, ikusten denez, trantsizio demografikoaren ereduak kutsu etnozentrikoa dauka baita gehiegizko generalizazioa erabiltzeko joera ere.

Gizarte garatuei dagokienez, aipatu dugun marko teorikoak Mendebaldeko herrialdeak trantsizio demografikoaren amaieran —edo trantsizio demografikoa dagoeneko amaituta— kokatzen ditu eta, ustez, prozesu demografiko berri baten hastapenetan. Gizarte garatuek, hau da gure gizarteek, egitura demografikoa eta egitura kulturala eta ideologikoa aldatu dituzte euren sistema ekonomikoarekin batera. Horrela, trantsizio klasiko horretan —esaten denez— populazioek ikasi dute inposaturiko patuari aurre egiten bai ekonomian bai ugalketan. Izan ere, gizabanakoaren mailan burututako ugalketa-mekanismoen kontrola gizarte mailan lortutako naturaren kontrolaren adierazpena da. Beraz, aurrerapen teknologikoak, esparru ekonomikoan eta industrialean ez ezik osasun teknologietan eta ingeniari-tza biologikoan ere adierazi dira.

Aurrerapen horiek, aldi berean, eragin sozial garrantzitsuak sorrarazten dituzte, besteak beste, gaur egungo Europako populazioaren bizitza itxaropena nabarmen luzatu da —Europako ekialdean salbu—, eta, orokorrean, bizi kalitatea ere hobetu egin da. Helduen ahalmen ekonomikoa gazteena baino handiagoa da eta, fase demografiko honetan badirudi seme-alabak ez direla hain beharrezkoak zaharren premia ekonomikoari irtenbidea emateko eta bai, aldiz, zama ekonomiko bat gurasoentzat. Beste maila batean, seme-alabak eragozpen bat ere izan daitezke gurasoen bestelako autogarapen premia batzuk asebate ahal izateko. Ildo horretan, familia unitatearen erreprodukzioa, bai zentzu ekonomikoan bai sozialean, premia soziala izatetik hautaketa pertsonala izatera igaro da, eta hautaketa hori motibazio afektiboetan besterik

ezin daiteke oinarritu gure gizartean. Horrela, aldaketa sozial eta familiarren atzean mekanismo ideologiko eta kulturalak atzematen ditugu gaur egun. Trantsizio demografikoaren amaierarekin batera, familiari buruzko eta nortasun indibidualari buruzko balio aldaketa izugarria nabarmendu da Mendebaldeko kulturean. Horrek isla izan du adierazle demografiko guztietan, denak jaitsi baitira, jaiotza uneko bizi itzaropena kenduta.

Egoera berri horrek bultzatuta, **Bigarren Trantsizio Demografikoaren** kontzeptua sortu da, hain zuzen ere, Bigarren Mundu Gerratik hona Mendebaldeko herrialdeetan familiak bizi izan dituen aldaketak deskribatzeko. Aldaketa horiek, labur adierazita, honako gertakari hauetan adierazi dira: ezkontza adina atzeratu egin da, gora egin du bakarrik bizi direnen kopuruak, gora egin du ezkondu gabe dauden bikoteen kopuruak, gora egin du jatorrizko etxean bizi direnen kopuruak eta, hartara, atzeratu egin da gazteen emantzipazioaren adina; aldiz, gutxitu egin da ugalkortasuna, baina gora egin du elkartzeko libreen ugalkortasunak. Bestalde, dibortzio tasak eta elkarrekin bizi diren bikoteen banatze tasak ere gorantz joan dira, eta banatze osteko famili berreraikuntza ez da bideratu ezkontza berrietan, bizikidetasunean baizik.

Jakina, eredu horiek ez dira Europako toki guztietan modu eta denbora berean ezarri. Jokamolde berriak Eskandinaviatik zabaldu ziren Europako beste tokietara, iparraldetik hegoaldera, denbora desfase handiarekin, eta intentsitate desberdinarekin gauzatu dira eskualde eta gizarte sektoreen arabera. Izan ere, aurreko eredu demografikoaren haustura, esan dugun bezala, egiturazko aldaketa sozio-ekonomikoei eta balio sistemaren aldaketari lotuta dago. Batez ere, aldaketa kultural hori ez da oraindik indar berarekin gauzatu gizarte talde guztietan. Aldaketa kulturalak, besteak beste, familiarren eraketa eta familiarren egonkortasuna jotzen ditu bete-betean. Balioen aldaketak sekularizazioa eta indibidualizazioa ditu ardatz. Gaur egun esparru

pribatuan banakoaren interes autonomoak nagusi egiten direnean, bai identifikazio sexualari dagokionez bai ugalketari dagokionez, zalantzan jartzen dira: familia barruko ohiko agintea, generoen arteko ohiko rolen banaketa eta lan banaketa. Baina, oraindino, aurreko ereduaren eta eredu berrien arteko desfaseek tentsioak, egoera anomikoak eta kontraesanak sortzen dituzte pertsona askorentzat, bereziki, emakumeentzat.

Ikuspegi makro batean, Europako eredu demografiko berria, eta bereziki, ugalkortasunaren auzia, larritasunez aztertua izan da esparru politikoan. Ez da ahaztu behar, botere politikotik, ugalkortasun baxua estatuen boterearen gainbeherarekin identifikatu dela behin baino gehiagotan. Administrazio publikoetan ugalkortasun txikiko portaera demografikoek sortu duten kezka hainbat iturritatik etorri da azken urteotan: batez ere, etorkizuneko lan merkatuaren murriztapenarekin identifikatu da eta populazio zaharra mantentzeko zailtasunekin. Ugalkortasuna suspertzeko ekintza instituzionalak kezka horren ondorio izan dira; ekintza horiek ez dira beti eraginkorrak izan hala ere. Bestalde, azken urteotako mugimendu migratzaileen ostean, badirudi immigrazioa ugalkortasun murriztaile horrentzako ordezkapen faktore bat izan daitekeela pentsatu dela eta, ondorioz, beste "giro" sozial bat hedatzen ari dela.

Dena den, gure azterketan azken fenomeno horrek ez du saihestu behar ugalkortasun murriztailearen zergatiak galdetzea. Hau da, zer nolako gizarte ereduak da gurea, alegia, erreproduzitzeko zailtasunak dauzkan gizarte ereduak?, zer nolako gizarte ereduak sortzen die hainbeste koste, bereziki emakumeei?

Izan ere, Euskal Herrian ugalkortasun txikiko ereduak dugu nagusi, baina herrialde desberdinetako jaiotze- zein heriotza-tasei begiraturaz gero, errealitate

desberdinekin egiten dugu topo. Biztanleriaren berezko hazkundera 2004. urtean positiboa izan zen Nafarroa Garaian, Gipuzkoan eta Araban. Negatiboa gainerakoetan. Euskal Herrian, Europan bezala, egitura demografikoa ez da homogenea. Bizkaiko, Lapurdiko, Behe Nafarroako eta Zuberoako populazioek gainerako herrialdetako populazioek baino erreproduzitzeko zailtasun gehiago dute. Zerk eragiten ditu zailtasun horiek herrialde horietan? Portaera demografiko horien atzean arrazoi berdinak al daude? Zerk eragin du gainerako herrialdeen hazkunde positibo hori?

Uste dut, gaur hemen, gai hauek Euskal Herrira ekartzean, gogoetarako beta izango dugula: alde batetik, datuak ikusteko eta, bestetik, zergatuei buruzko galderak proposatzeko eta, neurri batean, prospekzioak egiteko ere.

BIBLIOGRAFIA

- B. ARREGI eta A. DAVILA (arg.)(2005). *Reproduciendo la vida, manteniendo la familia. Reflexiones sobre la fecundidad y el cuidado familiar desde la experiencia en Euskadi*.UPV-EHUko argitalpen zerbitzua, Bilbo.
- J. R. WEEKS(1990).*Sociología de la Población*. Alianza Editorial, S.A., Madrid.